

LA RENAXENSA

31 DE OCTUBRE

L' il·lustrat reproductor de la edició primera de la immortal obra de Cervantes en F. Lopez Fabra, en sa extrema amabilitat, s' ha servit facilitar-nos, traduïts al provençal, los consells dats per D. Quixot á son escuder. Aquesta preciosa traducció de Mistral formarà part del volum que com á apèndice á la edició foto-tipogràfica publicarà dit Sr. Lopez.

L' ENGENIOUS GENTILOME

DON QUICHOTE DE LA MANCHO

PER

MIQUEU DE CERVANTES SAAVEDRA

MADRIT (ESPAGNO) 1605-1615

TROS DÓU CHAPITRE XLII (2.º Partido).—Di counsèu que dounè Don Quichote à Sanche Panza avans que partiguèsse pèr governa l'isclo, emé d' àutri causo bèn counsiderado.

.....
Premeiramen, o moun fiéu, agues la crenço de Diéu, perço-qu' es en lou cregnènt que l'on a la sagesso, e en estènt sage noun poudras erra en rèn.

Segoundamen, agues lis uei sus ço que sies, en cercant de te counèisse tumeme, counèissènço mai dificilo que ço que pòu s'imagina. De te counèisse n' en vendra que noun te gounflaras coume la granouio que vouguè s' aperia 'mé lou biòu; que s' acò t' arribavo, ço que dèu te leva l' envejo de te pavouneja, es la counsideracioun d' avé garda li porc dins toun endré.—Acò 's vrai, respoundeguè Sanche, mai èro quand ère pichot: car uno fes grandet, es lis auco que gardère e noun li porc. Peréu me sèmblo à ièu qu' acó vau rèn à dire, per-ço-que tóuti aquéli qui gouvernon sorton pas di braio d' un rei.—Acó 's vrai, repliquè Don Quichote, vaqui perqué aquéli que sorton pas de la noblesso dèvon acompagna la graveta de sa cargo em' uno galanto avenènço, que, guidado pèr la prudènci, lis engarde di maridi lengo, di qualo noun i' a gens d' estat que siegue à l' abri.

Fai te g!òri, Sanche, de l' umelita de toun lignage, e n' agues pas crento de dire que ti gènt soun de pacan; per-ço-qu' en vesèn que noun te fai vergougno, degun te n' en fara vergougno; e recerco pulèu d' èstre umble vertuous que pecadou superbe. Innoumbrable soun aquéli que, de basso man nascu, se soun gandi jusqu' à la digneta suprèmo de papo o d' emperaire, e d' esto verita te pourrièu traire tant d' eisèmple que te vendrien en òdi.

Arregardo, Sanche, que se prenes lou biais de la vertu e se vos faire d'acioun vertuoso, noun dèves enveja aquéli qu' an de prince o de segnour pèr d'avancié, per-ço-que lou sang s' eireto e la vertu s' acampo, e la vertu vau pèr elo soulo ço que lou sang noun vau.

D' abord qu' acò 's ansin, se d' asard venié te vèire, se 'n-cop sies dins toun isclo, quaucun de ti parènt, anes pas lou rebuta nimai ie faire affront; mai fai-ie d' acuei, de bòn maniero emai de regale, que d' aquéu biais satisfaras lou cèu que vòu que res mesprese ço qu' a fa, e faras toun devè au regard de la santo naturo.

Se menes ta mouié 'mé tu (e vai pas bèn qu' aquéli que mandon pèr governa rèston long-tèms sènso si femo), ensigno-la, endóutrino-la, e descrassisse-la de sa rudesso naturalo, per-ço-que tout ço que pòu gagna un governadou discrèt, uno mouié groussiero e pèco lou perd e lou degaio.

Se pèr cas veniès véuse (causo que pòu arriba), e que la

plaçò te permète de faire un meïour mariage, n' en pren-
gües pas uno talo que te serve de mousclau o de cano pèr
pesca o bèn d' escampadouïro pèr dire: *vole pas*; per-ço-que,
te lou dise bèn de bon, de tout ço que reçaup la mouïé dóu
juge, lou marit n' en rendra comte au jujamen universau,
e pagara au quatriple, après la mort, lis article di quau se
sara descarga dins sa vido.

Noun te guides jamai pèr la lèi dóu caprice, coume lis
ignourènt que volon faire li fin.

Que li lagremo dóu paure trovon en tu mai de pieta, mai
pas mai de justiço que li reclamacioun dóu riche.

Fai en sorto de descurbi la verita, à travès li proumesso
e li presènt dóu riche coume entre lou plourun e l' impour-
tunita dóu paure.

Quand se pòu e se deù faire la part de l' equita, cargues
pas lou coupable de touto la rigour de la lèi; que la reputa-
cioun de juge rigourous vau gaire mai qu' aquelo de juge
pietadous.

Se d' asard fas plega la barro de la justiço, que fugue pas
souto lou pes de l' argènt, mai souto aquéu de la miseri-
còrdi.

Se t' arribo de juja l' affaire de quaucun de tis enemi; lèvo
toun pensamen de toun injùri, e cerco de counèisse la ve-
rita di causo. Que la passioun jamai t' emborgne dins lis
affaire dis autre, car lis àrri que te farié faire, quasimen
toujour, sarien sèns remèdi, e se n' i' avié un, noun sarié
qu' i despèns de toun crèdi e de toun bèn.

Se quauco poulido femo te vèn demanda justiço, barro tis
uei à soun ploura e tis auriho à soun gemi, e counsidero d'
aise lou founs de sa demando, se noun vos que ta resoun s'
ennègue dins si plour e ta bounta dins si souspir.

Noun mau-trates en paraulo aquéu que dèves castiga, car
lou malurous a proun de la peno dóu suplice, sènsò que l'
on i' apounde li marridi resoun.

Lou fautible que toumbara souto ta juridicioun, counsi-
dèro-lou coume un paure marrit, sujèt i coundicioun de
nosto cativo naturo; e dins ço que depènd de tu, senso faire
de tort à la partido contro, mostro-te-ie pietadous e clemènt,
car, emai lis atribut de Diéu siegon tóuti egau, forço ma i
resplendis e ressort à nòstis uei aquéu de la misericòrdi qu'
aquéu de la justiço.

S' aquésti precète e aquésti règlo siegues, o Sanche, ti jour saran long, toun renoum eterne, ti desir coumpli, e ta felicità desparaulado. Chabiras tis enfant coume voudras: auran de titre de noublesso, éli emai ti felen; viéuras en pas e benvougu de tóuti; à toun darrié, la mort te vendra querre dins un vieiounge siau e madur; e te barraran lis uei li man tëndro e delicado de ti rèire-pichot-nebout. Ço que t' ai di jusqu' aro, acò 's d' avis pèr alisca toun amo; escouto aro aquéli que podon te servi pèr alisca toun cors.

FREDERI MISTRAL.

DOS MOTS SOBRE 'LS QUATRE MOTS

(ORTOGRAFIA CATALANA)

«Qui calla otorga» diu un vell adagi, y si es virtut continuar callant quant una veu autorisada s' oposa á las conviccions pròpias no divulgadas, obligació y deber es tornar á parlar despres de aquella quant ja abans se parlá en sentit divers, pus sempre dóna prova de net qui 's sacut la pòls que li portan las novas ventadas.

Abans de tot devem consignar nostre goig ab una enhorabona, dirigida al experimentat y respectable escriptor que s' ha resolt á péndrer part, tebi ó no tebi, en la brega ortogràfica catalanesca, pus son exemple pót animar als que fins ara han callat, y, á la fi, la bona discussió es sempre llum, sobre tot entre 'ls que van de bona fé, y aman la veritat, la ciència y la pátria per lo que ellas són, nó pera fer negoci á sa sombra. Enhorabona, sí, al coneixedor de la poesia popular y primer publicador de sas mostres, al autor de *Los Trobadores en España*, al que tant ha treballat en bè de las lletras en general, y en bè de las lletras de sa terra, enhorabona, sí, de cor, pus quant tals sacerdots se mouhen, senyal que la discussió té vida, que la veritat s' aclara, y que 's perdrá pera sempre lo pobre sistema de tants escolans de *amen*, sense voluntat ni judici propis, que si bè de mòltas cosas parlan, com sobre ellas no hi ha hagut formals debats, ni han fet estudi, las fallan, no obstant, conformantse sols ab lo sentit del primer sagristá á qui serveixen.

Justificat deixa ab sos quatre mots la persona á qui 'ns dirigim son caràcter esbrinador y lo mòlt que al corrent está del moviment lliterari y resurrecció filològica de divers regions, y punts toca sobre la nostra llengua que són certament importants. De tots no devem ocuparnos, que prou feyna tenim, en l' estat present, defensantnos de la guerra que 'ns mouhen de fora de Catalunya, per haver defensat

un dret que á eixa li correspon, mes com entre 'ls punts n' hi haja algun que l'havem tractat molt particularment, punt que senyala l'insigne escriptor com expressió, *al primer cop de ull*, de una de las duas ortografias que ell créu existents, encara que per ell no siam directament nomenats (y ha fet bè), devem donarnos per aludits, tant com autors del *Sistema gramatical* que cita, com per altrás referéncias que no podem donar per desentesas, per mes que vajan acompanyadas de recomendacions que sols sa amabilitat y bona amistat podrian regalarnos. A aquest punt sols que tant nos toca y á las conseqüéncias que de sa proposició trau, tocantlo, respondrém, donchs, segurs de que nostra resposta no porta ni pót portar agravi á qui tant nos estima, com no 'l porta sa manera de véurer en l'assumpto respecte de nosaltres, que sempre á sa estimació corresponem.

Lo trevall de aclarar, l'ofici que un y altre fem es ofici de apóstol, predicar y convertir, disposantse fins á ser mártir si convé: un y altre, certament, voldriam *la pau y concórdia entre 'ls prínceps cristians*, mes lo que 'ns diferencia en nostra predicació es la manera de confiar en *la extirpació de totas las heretgias*, pus l'amich á qui 'ns dirigim proposa un medi conciliatori, que, en nostre concepte, las multiplicaria, y nosaltres som mes partidaris de combátrer la heretgia ahont se vulla que sia, deixant al temps, gran servidor, que 'ns ajude en aquesta part. Ab aquesta mira, que fins es deber, quant parlam per segona vegada, no déu péndrer l'amich nostres escrúpols com oposició á sa doctrina, sí sols com refermament de nostra convicció, que allunya lo que no admet, justificant perque ho allunya. Aném, donchs, al cas.

L'autor dels *Quatre mots*, esplicant, ab l'acert que acostuma, la diferéncia que hi ha entre un aplech de dialectes y una verdadera llengua que ha tingut vida pública y privada, mes clar, entre las mòltas maneres de parlar del mitjorn de Fransa (y aquí prescindim de si són ó no derivats sos dialectes del llenguatge, pera nosaltres, convencional dels Trobadors, de si dit llenguatge era ó no igual al provençal parlat ó á la prosa escrita, y de si la titulada Llengua de Oc tenia sa particular fesomia), y la llengua Catalana, que, com sap tohom, era la oficial de una gran nacionalitat política, y serví pera tots los usos de la ciéncia; ha consig-

nat la major concòrdia que, diu, se nota en los dialectes tocant á ortografia ó al intent de uniformarlos, desde que comensá ab aquesta idea Roumanille, y la perfeccioná Mistral, idea mòlt laudable, pero que crehem de lluny y costós resultat, al examinar certas obretas y almanachs que tenim á la vista; y, al comparar aquest esfors y renaixement del parlar de nostres vehins al l' actual del nostre, indica, fixantse principalment en lo punt que 'ns mou á escriurer, una desviació de concòrdia, que expressa ab aquestas paraulas: «Tenim donchs dues menes de catalá, ó estrenyent mes la qüestió, dues ortografies les quals se diferencian al primer cop d' ull pels plurals ja en *es*, ja en *as*.» Estas duas ortografias sembla que són defensadas respectivament per dos egregis catalanistas—prenga cada un la part que li toca,—ja llegissant l'un, ja trevallant l'altre ab sos bells exemples y ab sa *influencia*, mes com al us nou de la desinència vella, la de las *es*, li diga l' bon amich, á boca plena, *resurrecció*, y aixó prova lo mort que era de mòlt temps, ha hagut de buscar lo motiu de desaparició, y cregut de que «sempre s' ha cercat, encara que per diferents camins, un ideal de bon catalá», ha descubert aquell, patentisant lo ab la següent observació: «Mes succehí que cap á la fi del segle XVI y majorment en lo XVII, no fent ja compte dels escrits vells, foren adoptades noves formes, mes acomodades al parlar de molts territoris y entre ells al de la capital Barcelona, pero que reberen les encontrades de pronunciació diversa, com, per exemple, la Vall de Andorra que encara les emplea en escrits oficials». Aquí comensa nostre dissentiment, y aquí per lo mateix ha de comensar á aclararse la rahó de tan important divergència. Lo distingit observador créu que no fent compte dels escrits vells, foren adoptadas novas formas á la fi del segle XVI, y com no expressa la rahó del cambi, semblaria aixó tan sols una rebeldia, però rebeldia poderosa, ja que, en un temps en que anava tant de baixa la importància catalana, tenia forsa pera fer adoptar lo nou parlar, que era de mòlts territoris y entre ells de Barcelona, fins en «encontrades de pronunciació diversa, com, per exemple, la Vall de Andorra», (y nosaltres hi afegim la Sardenya, mes notable per quant es una illa y ben apartada del territori catalá,) y mòlt mòltíssim explica aquesta imposició, quant se véu tan generalment, y ab pocas excepcions, adop-

tada la nova manera de parlar, podentse observar encara, que fins hi ha en ella uniformitat, nó en la ortografia en lo sentit lato, casi sinónim de gramática, que aquí se li dóna y ara se li sól donar, sinó en la vera ortografia, de manera que, comparats los escrits de la nova parla, sian llibres, sermons, goigs, certámens de festas religiosas ó civils, pastorals, órdenes y bandos de las autoritats, y sobre tot nous y mes perfets cants de poetas, en totas aquestas mostres de la nova parla, que nova parla es no obstant de que algun autor conserve 'l plural en *es*, se descobrirá, *á cop de ull*, lo gran pas donat del temps passat á aquell en que l' escrit se mòstra mes ortogrífich y gramatical, mes entonat y llegible per la aplicació de signes que ans no tenia, mes lliterari per haver sortit de la anterior rudesia, y, en un mot, mes académich, com diriam en termes moderns. L' olvit de las vellas formas hi es en part, mes aquest olvit no l' experimenta sols la llengua catalana, sinó totas las llenguas del món, y mes encara las que tenen vida oficial y política, y es un olvit voluntari, fill del cambi dels temps, ó millor necessitat imprescindible en totas las nacions que tenen una llengua pròpia de mòlts segles, y que en aquella ocasió se veuen obligadas á reformar, perque llavors precisament comensa una era nova, un món nou, un sentit y gust nous, á quals reglas se han de subjectar en endevant nó ja sols las llenguas, sino 'ls usos, las arts, y tot quant dóna vida al món, ó de sa vida es expressió y símbol. Si no fos lo temor de que nostres exemples y testimonis semblássen una vanitat de erudició, recordariam aquí la creació de la llengua inglesa, en la qual, de segur, no haguera escrit Milton quant sols era parlada, y portariam las infinitas mostres de francés antich, que proporcionarà á qualsevol lo gran Ducange, mostres de aquella llengua que tant fa riurer als francesos actuals quant la llegeixen, y grácias que la sápien llegir; mes cenyintnos á una ensenyansa immediata de tots coneguda, á una llengua mes agermanada á la nostra, si no per parentiu, per comuna habitació, á la llengua castellana, preguntarém breument: ¿lo castellá anterior al segle XV es igual al de després? ¿la parla del archipreste de Hita, de Gonzalo de Berceo, del poema y fins dels romansos del Cid, de mòltas crónicas y llibres que coneixem y de la documentació de aquell temps es, per ventura, lo llenguatge de fra

Lluis de Leon, de Granada, de Tirso, de Calderon, y 'l parlar de Cervantes no arriba encara á major perfecció en la época en que viuhen los Jovellanos y 'ls Moratins? ¿considerarém sols clássichs los primers y no ho serán los segons y últims perquè vinguéren en temps mes nous? ¿com se perdéren aquellas antigas formas, per exemple, las terminacions de verb en *ades* y *edes*, las initials etimológicas de certas paraulas, substituidas després per *h*, como *fizo*, *fijo*, *fabla*, las sinéresis y apócopes que després no 's trovan *non*, *nin*, *nil* y altres aglomeracions de paraulas com aquesta *muchembidiosa*, l' us de preposicions com *ca*, may mes enpleada en sentit de *porque*, lo sens fi de mots poch eufónichs que per espay de llarchs segles estigueren en boca de tothom, *nomne*, *conusco*, *tenudo*, y la preferéncia constant donada á la conjecció *e* ó *et* en lloch de la de *y* que ara tenim? Lo Renaiement, que portava nova vida y nova forma, la impremta que ab sa claretat empenyia als escriptors á escriurer de manera que fossen mes facilment entesos y á fer mes grata la lectura de sas obras, las mes estretas relacions de uns pobles ab altres, tot aixó y mòltas altres causas infundíren y arreglaren la perfecció en tots los idiomas, los gramatisáren, los purgáren, los posáren en lo camí de arribar ahont han arribat, y si, donchs, est benefici tocá á tots, ¿esceptuarém de ell sols al idioma catalá, lo deixarem estacionat en sa vellura, lo creurém incapás de reforma y de gramatissació quant altres experimentavan aqueixas ventatjas, y negarém lo títol de clássichs als sabis mestres y poetas que han escrit del segle XVI en avall, sols porque parlan de una manera diferent dels que escriguéren desde aquell segle en amunt? Aquí está 'l tot de nostra divergència: la imposició del nou llenguatge á que 's refereix l' amich observador no es, en nostre concepte, tal imposició y menos de un parlar especial de tal ó qual comarca sobre altres que parlavan ab pronunciació diversa, porque aixó fora mòlt difícil averiguarho, per mes que se semble lo nou parlar al de alguna; es sols adopció de una millora, perfeccionament del parlar antich, refinament ó modificació de formas, progrés natural y racional, insensible y gradualment realisat, de la llengua antiga per escriptors y lletrats, únichs que mudar la poden ab sos exemples, moguts per lo convenciment general de la major utilitat, y si així no fos, en va podria volar

una manera de parlar de un territori, y en aquells temps, á un altre que no 'l té, com á la Vall de Andorra (mes gascona de lo que crehem, com ho revela la legenda de sas armas). No devem contar, donchs, mes que un sol llenguatge, l' antich que s' aná perfeccionant, que adoptá tothom en lo jas de la materna llengua, en Catalunya, á pesar de las pronunciacions diverses, que han tingut totes las llenguas, llenguatge que havian conservat y perpetuat fins ara tots sos cultivadors y amants, sens créurer may que havia de tornar enrera: nó dos llenguatjes, y menos, per consegüent, dos ortografias, perquè igual es en sa esséncia la ortografia de tots tant si se segueix la corrent general dels plurals femenins en *as*, com la dels esceptuats que 'ls hajan volgut fer en *es*. Cert es que, comparant lo llenguatge reformat ab l' antich, s' hi nóta diferéncia ¿qui ho dupte? pero aixó no vól dir que eix sia sols lo clássich, será 'l clássich antich en tal cas, y si alguna volta intenta usarlo 'l poeta, son treball será bella imitació, recomenable testimoni de erudició y saber, com ho acredita magistralment l' autor del *Pros Bernat*, y fins á dita imitació s' hi pot aplicar molt bè la ortografia que podriam dir moderna; mes lo llenguatge reformat, es á dir, lo que havem anat netejant de vulgarismes, llatinismes y paraulas forasteras, y en que hi cap molt bè lo precepte del vell retórich «de triar lo mes nou de lo antich y lo mes antich de lo nou», precepte que 'ns ensenya á preferir la terminació femenina en *as*, no ja per las rahons que donárem en altre article, sinó porque es millora que correspon á lo mes nou de lo antich, com que la tendéncia, déria ó tirada dels escriptors del segle XVI així ho demostra, no déu dividir-se may en dos, ni requireix duas ortografias, porque si 's diu que hi ha actualmente duas maneras de parlar en los escrits dels poetas, devem sostenir que no són lo vell clássich y 'l classich reformat, sinó aquest y un altre que no es aquell, un altre que propendeix á fer barreja de vell y de nou, á preferir lo desusat á lo intel·ligible, á introduhir vulgarismes locals fentlos passar per vellas joyas de la llengua, á parlar de una manera nova en tots los territoris, y que tan poch entendrian Muntaner y Joan I, com Serafi, Aribau, y 'ls que en nostra temps, pera escriurer, estudiam las obras dels que han escrit desde 'l segle XVI ensá, únich llenguatge al que sols, verament, podem dir *ideal*

de catalá, perque ideal es, y may se arrelará com l' altre, catalá real y positiu, catalá millorat, progressiu y únich que 's déu admétrer, catalá de tots, catalá de la terra y nó de escola, y que may, may se deu confóndrer ab lo catalá vulgar, ab las maneras ingramaticals de parlar de diferents territoris, pera 'ls que qualsevol ortografia es bona.

L' amich observador, no vehent així la llengua, pensa que hi ha de haver duas maneras, ó *menes* com ell diu, de llenguatje, una literária general y una altra particular y variable: nosaltres nos conformam ab sa idea, crehent que un y altre anam á conciliar, mes sobre ella nos expressarém despres de haver dit alguna coseta que encara falta sobre las terminacions en *es*, ó sobre la preponderáncia de la *e* en determinadas comarcas, que substituhintla per *a* créu ajudarian á empobrir la conjugació y confondrian certas formas indicativas ab las subjunctivas. Admetem, diguérem, lo llenguatje antich com imitació, com mostra de erudició y saber, mes en l' us general literari no admetem una sola cosa de aquell, que 'l cambi de temps ó 'l bon gust ha desterrat, sens admétrer tot lo demás que la acompanyava en la parla de la vellura: mes clar, no admetem la terminació femenina en *es* en lo llenguatge reformat, sens fer reviurer ab ell tots los modismes, idiotismes, y anomalias, totas las síncopes, apócopes, sinéresis y descuyts, totas las paraulas rústicas ja desterradas, y fins la caréncia absoluta de ortografia del temps en que 's parlava de altra manera, y pus aixó no pót ser, perque en cap comarca parlan ara lo llenguatje dels vells escrits, menos podem admétrer una sola forma especial, enclavada capritxosament en lo llenguatje reformat. La terminació en *es* no te res que véurer ab la bella y natural práctica de pronunciar la *é* quant correspon y tal com se escriu, que conservan determinadas comarcas, pus si ab la pronunciació vulgar ó comuna deviam guiarnos, tینگas present que, en alguna de las mateixas comarcas, per las immediacions de Cervera, així com en Barcelona hi ha la tendéncia ó tirada de mudar la *e* en *a* en los mots derivats, fent de *vell vallura*, de *vert vardós*, en aquella 's transforma la *e* en *i*, no ja sols en derivats, sino en terminacions, *mingi* per *menge*, *biguda* per *beguda*, *frari*, *pari* y *mari*, y fins en los plurals, dient *lis sopis són escudelladis*, al pas que mudan la *i* en *a*, com

batxaller per *batxiller*, *canta* per *canti* y altres; y en quant al perjudici dels verbs, sabut es que 'l temps de subjunctiu, que en algunas llengües, y especialment en l' Italiá, se confon ab l' indicatiu, es lo mes rich per variat que té la llengua catalana, y per lo mateix lo mes difícil de fixar y de resódrer, pus, entre vulgar y no vulgar, un mateix verb se diu de diverses maneres *escriga*, *escrigue*, *escrigui*, *escriguia* y fins *escriguiga*, sent lo mes estrany precisament que en las dítas comarcas y en altrás de mes enllá, ahont se pronuncia marcadament la *e*, fan lo subjunctiu ab la tosca terminació de *o*, dihent *no ploros*, *que ho prengo*, *que begon* etc., vici que cap escriptor imitará de segur y 'l esmenará á son gust, pus no són lo mateix aquestas esmenas que las que volia fer del acusatiu llatí lo director de col·legi de quaranta anys enrera, perque no es lo mateix tractant de llengües vivas y que 's milloran ó de una llengua morta, sábia venerable y que ningú ja pót mudar. Si la terminació en *es* se concedeix que es *anomalía*, aixó basta pera explicar la rahó que tinguéren los primers reformadors de tráurerla y mudarla, com altrás anomalías traguéren sens que ningú haja reclamat, y lo que es mes, sens que de ellas s' en recorden ni 'n vullan fer us los mateixos partidaris del plural en *es*, sent així que igual títol de arcaisme é igual dret de resurrecció té aquesta aislada forma á las altrás de que se sap prescindir; y en quant á si las finals en *es* afeminan la llengua, prescindint de lo que aixó significa aplicat á la llengua, nó á las personas, contestarém á qui no ho admet per l' exemple dels ilergetas, los quals pronuncian *e* y no són gent molla ni fluixa, dihent: que no sabem com pren la paraula *ilergeta*, pus si haviam de judicar ara dels habitants de una comarca per las virtuts dels antichs pobladors que traguéren los moros, podriam citar en nostre favor un símil que no deixaria de fer forsa, y es que 'ls actuals successors dels indigetas pronuncian lo plural femení en *as*, y de sos passats sabut es ja lo que 'n digué un antiquíssim autor: *asperí... gens dura... gens ferox*.

Aném ara al remey de las heretgias, á la composta, á la conciliació. Diu l' autor dels *Quatre mots*: «pensam que hi hauria de haver dues menes de llenguatge.» ¿Qué per ventura no hi són? Lo mateix aquí que en las nacions que te-

nen gran llengua, viva, literària ó acadèmica, y oficial, se coneixen y 's coneixerán sempre duas llenguas, aquella y la del poble, cabent en aquesta tots los dialectes provincials de un mateix origen, totas las maneras de parlar local, dígas andalus, bable, gallego, germania, caló, patois, d' argot ó lo que sia. Dos llenguatjes hi ha, donchs, y aixó es mes vell que Quintiliá, pero com al principi del seu article diu l' amich observador que «tenim dues menes de catalá, ó estrenyent mes la qüestió, dues ortografies les quals se diferencian al primer cop d' ull pels plurals ja en *es* ja en *as*», queda 'l dupte de saber á quin dels dos llenguatges se han de aplicar respectivament aquestas duas ortografias, porque si hi hauria de haver y hi ha duas maneras de llenguatge, una *literària general* y una altra que ha de ser *llengua particular y variable*, á una de las duas ha de tenir la bona ó mala sort de correspondrer la ortografia de las *as* ó la de las *es*, y mal paper faria la que 's destinás á la segona, á la vulgar, quant entre 'ls premiats en los Jochs florals n' hi ha de una y altra. No pót ser, de cap manera, que aixó vulla dir tant discret escriptor, pus ja havem manifestat, y ell ho sap bè, que la escritura ahont se fa gala de aplicar las terminacions femeninas en *es*, ni es un catalá per aquesta sola circumstancia (sino en tal cas per lo que tal aplicació simbolisa), ni es una ortografia, pus cada un de sos partidaris te y usa la ortografia que vól, sino una pretenció de escola que té sos alts y baixos, y si avansa, es precisament per la desviació de son propósit anantse agregant als partidaris de las *as*: sols distracció, per consegüent, pót ser no haver fet dit amich aplicació de las ortografias á la divisió final que proposa de dos llenguatges, un literari general y un particular ó variable, divisió que may pót ser la del principi, en *as* y en *es*, y, així, interpretant lo que haja volgut dir, crehem que son intent es fer una sola ortografia general pera 'l llenguatge literari, y una altra ó moltas altres, fonéticas ó no fonéticas, pera 'ls mòlts dialectes diferents, es á dir, tantas ortografias com maneras diverses de parlar ó com regions diverses, y si aixó vol dir, francament devem declarar que tal diversitat portaria mes confusió que altra cosa, fóra un camí lo mes contrari al propósit dels fundadors dels Jochs florals de unificar y perfeccionar la llengua, y tal volta un

mal exemple pera que la jovenalla que comensa á pasturar pel Parnás se inclinás mes al segon llenguatge, al vulgar, que al primer y literari. Si tal cosa s' intentás, que ho crehem irrealisable, nos ocorre una comparació que farà riurer, pero que 'ns sembla expressiva, sobre tot recordant lo propósit y éxit de concórdia que l' amich observador sap véurer en los dialectes del mitjorn de Fransa: á nostres ulls nos semblaria que En Roumanille fóra una especie de Emperador Guillem dels felibres, pus tendeix á la unificació y la imposa, al pas que la nostra abundáncia de ortografias populars locals vindria á ser, si fa no fa, un cantonalisme gramatical.

No sabem si estam obcecats ú obtusos; si havem tingut la desgrácia de no enténdrer lo que tal volta 'ls altres haurán entés al primer cop, pero sia ó no sia, ja que á la conciliació 's vá, proposarém al amich lo millor plan que 'ns sembla, y que crehem no despreciará, porque, ab menos feyna, concilia: tal es que treballlem tots pera fixar y perfeccionar lo llenguatge reformat dels clássichs que comensan en lo segle XVI, únich llenguatge literari que 's déu regonéixer, y deixem als llenguatjes vulgars y locals, á las maneres de parlar diverses y del poble que campen per allá ahont vullan, que la irregularitat es sa mateixa vida, y pera res necessitan cap ortografia, ni hi ha perill de que 's confonen, may, ab la altra llengua que ha de ser exclusiva de la gent de lletras, sia 'l que 's vulla son accent y sa pronunciació; y en quant á la gran dificultat de las terminacions en *es*, déixes en llibertat á qui usar la vulla, que com no es mes que una sola forma aislada, una *anomalia* regoneguda, una *resurrecció* capritxosa, sobre tot en Catalunya y Mallorca, ja anirá cahent y tornantsen á la tomba per ella mateixa, com han desaparegut y mort diverses altrás estranyesas ressucitadas per los profanadors dels Jochs florals y desconixedors del esperít catalá, com desaparegué la primera y mes antiga déria de dir *el* en l' article masculí en compte de *lo*, com passá lo metéoro del *llur* que á tans deixá enlluhernats, com s' han anat abandonant las rónegas y disfressadas paraulas de *niguls*, *estotjar*, *colcar*, *ausat*, y altrás cent mil que 's prováren de ficar á cops de martell en lo llenguatge que á tothom se volia fer intel·ligible, y com passarán totas las dérias, ano-

malias y estranyesas, que no poden viurer per la gran rahó de que han mort pera'l bon gust, lo qual va mes aviat endevant, que enderrera.

Acabém, y per acabar voldriam semblarnos en alguna cosa á nostre amich, en prova de simpatia: diu ell, ab rahó, que no será malaguanyat son article, perque alguns dels lectors se esmenarán de cert pecatet, y com eix pecatet es en part fill del vici de la inconstància, recomanam als mateixos pecadors que s' esmenen de tot lo vici, es á dir, que sian constants en sa manera de escriurer, sia qualsevulla lo sistema que seguescan, pus certament dóna pena véurer en mòlts dels escrits que 's publican una ortografia en la primera ratlla, una altra en la tercera, y á voltas una altra en las demes, contrària á aquesta y á aquella.

Encara mes: pregunta modestament l' autor dels Quatre mots: «¿Qué va que no hem conseguit complaure á ningú....?» Tocant á nosaltres, li asseguram que 'ns ha donat mòlt gust, y 'l tornam á felissitar per lo bon exemple de fer sentir sa autorisada veu. ¿Podrém fer la mateixa pregunta que ell nosaltres? Farém la mateixa, si, dirém lo mateix, pero en diferents termes: nostre article complaurá als que 'l llegirán, y no es aixó vanitat, pus en estas qüestions com en los articles polítichs, regularment s' estalvia la lectura dels de opinió contrària, perque sabent qui firma l' article, ja se s'òl judicar ans de llegirlo, y, per bo que sia, sempre sembla dolent. A la persona á qui 'ns dirigim no li desagradará, y fins nos sembla que, un cop llegit, li vehem fer una benévola rialleta y esclamar: «Es mòlt original lo nostre amich... sempre 'l mateix: may muda.»

Si aixó diu, no deixarà de ser una alabansa de nostre caràcter, per lo qual benehim á Dèu que 'ns l' ha donat, pus si defensam la veritat ahont nos sembla que es, y quant nos tocan, nó per aixó olvidam may la máxima de *unusquisque in suo sensu abundet*.

ANTONI DE BOFARULL.

AL SR. D. FRANCISCO MASPONS

PARLANTLI DEL LLIBRE

LOS JOCHS DE LA INFANCIA

En cambi 's diferenciaba molt del que anomenas *Cambra sota cambra*, 'l que coneixiam nosaltres ab lo nom de la *vella sorda*, que per cert tenia pera mi cert tint terrorífich, pervinent sens dupte dels versos ab que comensaba. Assentada al mitx una de las criaturas, y tenintli agafada la brusa, faldillas ó devantalet, tres ó quatre de las mes petites, las demes, agafadas las mans y donant voltas cantaban lo següent:

La vella vella sorda
Quan fila may se torba:
Son marit n' es mort;
Portemlo al clot:
Si per cas no hi entra
Llevemli lo ventre
Si per cas no hi cap
Tallemlí lo cap.

Qui son aquestos homes
Que passen per assí?
Sonne dotze comptes
Tots gent del mal viatge
Que portan armillas
Brodadas de seda
¿De quina seda?
Ni groga ni vermella
¿Y donchs de quina?
De la corona fina
¿A quan va l' unsa?
A sis truquets
Jo me 'n quedo aquesta
Pel meu marit Marqués.

Com veus, la variant es per demes notable. Y are de passada permetme que 't cridi la atenció sobre 'ls «dotze comp-

tes, tots gents del mal viatge» y los colors de las sebas armillas(?) que no eran los de las barras catalanas. ¿Qui podian ser eixos comptes? Pogué sugerir semblant idea, un confos recort, una com reminiscencia dels dotze pars de *Charles Maynes*? Las suas armillas estan brodadas no de seda, sino de fil d' or (de la corona fina). Tú ab mes coneixements que jo podrás tal volta arribar á la resolució del problema que 'm prenc la llibertat de proposarte, sens desconèixer la dificultat que te, donada la incongruèncià de la lletra que acompanya al joch, per lo menos tal y com la recordo, que estich segur es la que 'ns servia á nosaltres essent petits.

Al joch que descrius en la pàgina 37 deyam nosaltres:

- San Joan de las Canadellas*
- ¿Qué mana mi Senyó?
- Quantas fullas hi ha al arbre?
- Cent y un canó etc.*

La cansó del A. B. C. (p. 55) la cantabam tal com tu la posas, pero lo tercer vers lo substituhiam dient:

Si hi ha peix faré 'l mateix.

Y en compte de dir Batllori pica foch (p. 56) nos esgargamellabam cridant:

Pallari picafoch.

Los jochs que tenen diada fixa y determinada los coneixiam també: per lo tant no 'ns escapaba lo *Dineret de la Santa Creu* que á mes de demanarlo als varons ab la mateixa cantarella que tu posas, (p. 70,) y á las damas dientlos:

Vosté senyora hermosa
que te la cara de Rosa,

lo sol-licitabam dels Rts. preberes de la comunitat, quan eixian de la conventual ó quan anaban al mitj dia á arreglar lo seu rellotje ab lo de sol existent en la paret de can Pausas, cantantlos:

Pare capellá,
Ministre de Déu,
Deume un dineret
Per la santa Creu.

Sabiam que 'l dia 8 de Maig, en que commemora la Iglesia «la Aparició de S. Miquel» *baixa 'l berená del cel*», y en efecte llavors comensa la temporada de la fruita tendra, cireras, albercochs, peras, pomas, préssechs, figas, reims, cindria, meló y gíngols etc. etc., y que el 29 de Setembre, en que celebra «la Dedicació de S. Miquel» *lo berená se 'n puja al cel*», y es cert: puig ve 'l temps de las fruytas secas anous, atmellas, avellanas, pinyons, pansas y figas, y *quando celis* cudonyat. Jo 'm recordo perfectament de la última vegada que pera mi se 'n pujá 'l berená al cel, y de bona gana 't referiria la estratagema de que 's valgué una criada que 'ns serví molts anys, pera que se verificás la ascenció.

Quinze dias avans de S. Joan ja comensabam á fer *mandas* ab las espigas ó brins de blat y ordi que 'ls segadors no habian arreplegat ab lo rampí, y no tornabam cap jorn á casa sens una cenallada de rostoll, ó una carretada (lo carro era 'l que servia pera arrossegarnos los uns als altres) que anabam enmagatzemant en lo celler, esperant que arribás la vesprada de la vigilia del sant Precursor. ¡Qué 'n tenian pera nosaltres d' atractius aquells dias! Mes tant bon punts' habia post lo sol de la vigilia, fent un pilot de rostoll que sostenian mitja dotzena de canyas, y termenaban las cistellas y coves vells que en casa hi habia, hi pegavam foch ab las manadas, de las quals oportunament s' habia espolsat lo gra y corrent en totas direccions cantant:

Foch á la nalla,
foch á la palla,
foch al pallé,
foch á la cua del Pau Jané,

produhiam l' espectable mes fantástich que 's pot imaginar, en tant que ganganassos de divuit y vint anys y mossas del carrer que passaban dels quinze, fent voltar la encesa manada, saltaban la foguera de la qual entre núvols de fum se desprenian rojencas flamas. ¡Com podiam imaginar allavors, tendres nins, ignoscents é ignorants, que aquella festa en la qual, com en la vigilia dels reys las encesas atxas de vent, constituia l' element principal lo foch de rostolls y manadas, no era mes que una reminiscencia de las que l' antich paganisme celebraba en los solsticis d' ivern y

d' istiu, y que nosaltres, los bordegassos y las mossas, representabam los papers que en aquellás desempenyaban los genis, los sátyros y las bacants d' aquells temps en que no habia vingut encara lo Redemptor del mon!

Y per cert que val la pena de posar esment en la manera com l' ingeni popular 's va apoderant de quants elements l' hi ofereix la historia, pera consignarlos y perpetuarlos, ó per lo manco transmétrerlos á varias generacions, ab una sola paraula, la major part de las vegadas. Los fochs de Sant Joan datan del paganisme grech y romá, aixis com son reminiscencia de ceremonias célticas y druídicas, molts de las prácticas que en semblant nit s' estilan (la bonaventura, passar una criatura trencada entre 'l tronch d' un salzer badat, rentarse en las fonts al trench de l' alba, cullir l' herba de S. Joan etc. etc.) y esta festa pagana, modificada merced á la influencia de la Iglesia, coneguda la lley de gracia, s' enllassa ab un fet que, insignificant en si, representa fins á cert punt los cambis introduits ab la Revolució: lo predomini de las ideas novas, sobre 'ls principis del regiment passat. ¿No 't dona de parer que eix Pau Jané, contra la cua del qual cridabam foch essent petits, degué esser un d' aquells menestrals honrats, per l' estil del calsater Lluch de qui parlo en la *Pubilla del Mas de Dalt*, que volgué morir portant lo cuot que fou son orgull en sa joventut? Per la meba part aixis ho imagino.

Mes tot fent crítica, anaba oblidentme del objecte que al escriurer la present m' he proposat, que no es altre que confiarle las impresions que en mi produhia la lectura del teu llibret estimable.

També en Vilafranca celebrabam festas del carrer, y encara recordo ab agradable fruició las que tenian lloch durant la vuytada del Corpus, que 's celebraban ab festa á la Iglesia 'l dematí; cossos á la tarde avans de la hora de la reserva, y castell de foch y carretillas y sarau al vespre. Estas costums avuy quasi han desaparegut; mes no s' ha oblidad encare lo

Nyigo, nygo, nygo,
calsas de botigo
nyigo, nyigo, nyigo,
calsas de paper,
totas las musicas
van pel meu carrer

ab que per nostra part las animabam, molegant ab tal tonada als que lo jorn avans y lo jorn següent, nos habian mortificat y debian mortificarnos, fentnos presumir que passant totas las músicas pel seu carrer respectiu, no podian passar pel nostre. D' aquí batalla á cop de bossas al eixir d' estudi: afortunadament may arribaba la sanch al riu.

¡Pero la gran diada pera nosaltres era la del 6 de Desembre! Y aixó que jo no he conseguit ja aquells temps en que la festa revestia tot lo caràcter de verdader espectacle, ab tablado á la plassa ahont sehia l' emperador en presencia del qual los súbdits tapats d' ulls debian decapitar un galldindi, que enterrat devant lo siti del emperador, sols deixaba veurer cap y coll. Eixa festa ab totas las ceremonias que la acompanyaban pertocaba als estudiants de l' aula, es dir los que cursaban llatí; mes en la que 'm referesch, y passo á descriurer, eram actors los nens d' estudi, y encara no los de tots los estudis, sinó 'ls de la escola pública que sostenia lo Magnífich Ajuntament, y que pera distingirla de la anterior, es dir de l' aula de gramática, que estava situada en lo primer pis, se coneixia ab lo nom de «estudi de baix.»

Donchs be: los assistents á dita escola, grans y xichs, richs y pobres, eixiam de la escola lo dia 5 de Desembre y aplegats al voltant de una bandera que tenia pintada la efigie de S. Nicolau de Bari, ab la bota dintre la qual hi ha las dos criaturetas nuas, recorriam totas las casas de la vila captant pera fer una berena. Los mes distingits tornavan en portar la bandera: á son costat los mes grans aixordaban los vents fent petar grossas fonas ó mandrons: venian després los que portaban las bassinas per arreplegar quartos, bassinas que lo senyor Ramon (lo Mestre) habia demanat al Sagristá major de la parroquia, y després tota la maynada portant cada dos una sanalla ó cabás pera arrepleglar las fruytas, que demanabam entonant la següent cansó y fent sardana al voltant de la bandera,

Sant Nicolau
Bisbe de Pau,
Pansas y figas
Y nous y olivas
Y tot lo que volgau;
Caritat, senyora,
Caritat si os plau

Que 'n venim de Roma
Que 'n portam corona
De Sant Nicolau.
Bisbe de Pau etc.

y aixis anabam seguint, arplegant pansas y figas y pomas y talls de condonyat y atmetllas y avellanas, y un qu' altre penjoll de rehims, que aixafantse, ab las sotregadas, posaba la recapta feta una llástima.

Y per cert que ara 'm recordo d' un fet que be mereix consignarse, ja que probablement no l' haurá registrat la historia en sos anals y fora llástima que 's perdés. Es donchs lo cas, que s' establí en la vila una nova escola, que en lo llenguatge modern podriam dirne lliure, ja que no estava sots la protecció y despesa de la autoritat local. Com he dit, sols los que á dit estudi assistiam, disfrutabam lo privilegi de fer la festa de Sant Nicolau. Es de presumir que 'ls assistents á la lliure mirarian ab mals ulls eixa desigualtat social, y com no saberen trobar un medi pera disfrutar paregut favor, acudiren al expedient predilecte de totas las oposicions, á la sátira, á la parodia, al ridícol. Al efecte en hastaren en un semalé un tros d' estora vella, cansada de correr pel fanch, y ab gran escandól de las gents pacíficas, que tot y escandalisantse, no tingueren resolució per emprendre contra 'ls perturbadors á natas y clatelladas, recorren los carrers de la vila cantant lo següent:

San Micu blau
Potas de gripau
La panxa del Granota
La gepa del Carota.

Aqueix Carota era un pobre, vell y geperut que captaba de porta en porta y aquell Granota un home molt panxut.

Aixó encara que 'ns mortificaba no hauria tingut resultat, si los revolucionaris no haguessin portat son atreviment fins al punt de col·locarse devant de nosaltres ofegant ab sos crits la nostra cantarella. Y lo pitjor fou, que las mestresses de las casas escandilissades sentint aquell cant tan poch respectuós y molt menos ignoscent, presumint que nosaltres eram los que l' entonabam, comensaren á negarnos l' acostumada almoyna de pansas y figas. Los dels man-

drons que veeren lo mal negoci que de la broma 'ns ne resultaba, considerant que la conseqüencia llegítima 's tocaria en la magresa del berenar, determinaren defensar los llegítims drets, lo qual demostra que l' home no 's mou fins que d' aprop lo tocan, y fent voltar las terribles fonas la emprengueren contra 'ls intrusos que com valents respongueren á la agressió. Los de las cenallas y cabassos apretarem á correr tement que l' enemich en la retirada 's tirás demunt lo convoy de municions. Tot eran crits y avalot y jo no se com hauria termenat la lluyta, puig era tan l' ardiment dels contendents que no podia contenir-lo la intervenció d' uns quants hòmens que s' hi ficaren, si la oportuna presencia del agutsil posant prés al del semalé y la estora, y la fugida del exércit enemich, no hagués estat motiu pera que terminás aquella tremenda batalla. Apaibagats los esperits, ordenadas novament las filas, y empresa de nou la collecta, retornarem al estudi, contents de lo que habiam arreplegat, y orgullosos de la victoria obtinguda sobre 'l contrari.

Nuant are lo fil de la meva narració, trencat per la del epissodi prescedent, dech manifestarte que lo dia següent, es dir lo de la festa del Sant, assistiam al dematí á l' ofici ab música, després del qual anabam al estudi ahont sentantnos quiscun á son puesto, lo mestre 'ns repartia ab gran equitat lo producte de la capta, y á mes una llesca de pá blanch, que per lo que á mi toca puch dirte, que ab tot y no esser de bon tros tan bó com lo que tots dias menjaba á casa, y á esser las figas y nous tot sucós, conseqüencia necessaria de la aixafada dels reims, tenia jo no se quants gustos, de manera que no hauria cambiat per lo berenar millor. Ja 's veu: lo berená de cada dia res me costaba, puig ni tant sols debia demanarlo y lo de Sant Nicolau me l' habia guanyat esgargamellantme cantant.

Com pots veurer per lo que deixo escrit, lo nostre *Sant Nicolau*, te molta semblansa ab los jochs y festas que descrius en lo teu llibre ab los noms de *Serra la vella* y *Santa Llucia*.

La frase de difícil pronunciació que esmentas en la pàgina 78 la deyam nosaltres com segueix:

Un plat blau, blanch, pla,
ple de pebre negre n' era:
un plat blau, blanch, pla,
ple de pebre negre está.

També llegint lo teu llibre vaig recordar que del joch que tú 'n dius á *saltar pilans* ne deyam á la meva terra *Al un andari*; mes no puch citar las diferents ditas corresponents á cada salt, puig com impropri de la classe á que pertanyia, may l' habia jugat. En cambi l' habia vist jugar á centas de vegadas, dalintme molt y fins envejant la sort dels que per no esser senyors podian jugarlo. Sols recordo que al número set deyan:

A las set
lo miquelet
porta calsas y barret,
ab las claus á la butxaca
lo canó de la fragata
que fa *pum*,

y al pronunciar esta paraula saltaban donant una bella patcada á las ancas del que paraba.

Y are mon estimat amich, vaig á posar terme á la present, que de segur no haurá tingut pera tu los atractius que pera mi lo teu estimable llibret. No es estrany: tú recullint espiga per espiga la grossa garba que constituïex la bellíssima colecció dels «Jochs de la infancia,» has viscut respirant constantment una atmósfera impregnada de tan delitosa flayra, que no pots percibir las emanacions que 's desprenen d' humils floretas: jo he arribat fins á ubriacarme ab los perfums de ta jemosa toya y per lo mateix no deus estranyar que en l' estat de puríssima voluptuositat en que lo teu llibre 'm sumí, haja tractat de ferte partícep del mateix. Tinch la ferma convicció de que no será la present la única edició que del teu aplech se donga á llum: ja que res pugas utilizar de la present, al menys veurás que á mi m' ha aprofitat la lectura; mes si quelcom te serveix, donará per molt ben empleat lo trevall que escribint la present s' ha donat ton invariable amich

GAYETÁ VIDAL.

Sarriá 30 Septiembre de 1874.

LA BATALLA DELS MORTS

Era una tarde de un hermós dia de Setembre; lo xiulet de la locomotora, al fer parar lo tren, nos feu coneixer que haviam ja arribat á la Vila de Sant Celoni ahont teniam de baixar. Com que era ja tardet y haviam de caminar encara duas ó tres horas pera arribar al terme del nostre viatge, poch nos entretinguérem per la vila; cercarem un guia que 'ns acompanyés al poble de Campins ahont deviam fer nit, y un cop lo tinguerem nos posarem tot seguit en camí. Lo sol deixava encara veurer sos últims y esmortuits raigs derrera una de las montanyas del estrep del Montseny, quan nosaltres, deixant enrera la antiga vila, toparem ab las ruinas d' un abandonat monestir. Jo no se que hi haja res que parli al cor ab mes elocuencia que lo mudisme dels enderrochs; aquells archs, aquellas voltas ahont algun dia s' havian alsat núvols d' incens y entonat cantars al Omnipotent Senyor; il-luminadas per aquella mística claror, en aquella hora trista y melancólica del dia, infundian en sa mateixa destrucció, una emoció y veneració profunda incapás de poderse explicar. Passarem avant; la nit nos vingué demunt quan encara eram ben apartats del lloch ahont anavam. Lo caminet que seguiam entre mitj d' aquells alzinars era estret y desigual; á la dreita 's aixecavan enlayradas montanyas y á la esquerra hi teniam un fondo xaragall ó torrent que amenassava engolirnos al primer pas; en fals que déssem; al altre costat del torrent, espessíssims boscos d' abets y sureras, que movian pausadament sas fortas branca, 's estenian allá d' allá fins á perdres de vista. Quí sap! pot ser entre aqueixas centenarias alzinars, dintre d' aqueixa torrentera ó dalt d' aquell turó, pensava jo, fou ahont morí á mans de son germá lo bon compte Ramon Berenguer, anomenat Cap d' estopa. Embeguda en eixos pensaments anava caminant jo sens dir res y sense atalayarme tan solzament de que lo guia hagués encés un fanalet que pel cas portava. Sobte los cla-

pits d' un gos me feren tornar al mon present: en mitj d' aquella espessedat d' arbres y per entre la negrenca verdó de sas brancas brillava una llum, mes no una llum natural com la que nosaltres duyam, sino una llum grossa y roja que llensava vivas flamas, y entre los clapits del goss' ohia un colpejar seguit com demunt de ferro. Confesso que tot alló, en aquell bosch y en aquella hora de vespre, me impresioná profundament. Lo guia, coneixent lo que en mi passava.

—No tingueu por, me digué, es la Farga d' en Janot.

—Si que está ben sola, vaig dir jo, y ben lluny de vehins. Puig no 'm recordava haver vist ni una sola casa en tot lo camí.

—Ja ho podeu dir, me digué 'l guia, mes ara ray: no hi ha de que temer; ab tot no succeheix aixis tot lo temps del any.

Jo havia sentit á parlar molt del Gorch Negre ahont hi tenian las bruixas sos conciliábuls y m' havian contat sobre d' ell moltes llegendas y tradicions, motiu pe 'l qual, mes que per altre cosa, me trobava jo en aquell lloch, puig tenia gran desitj de visitar-lo; y com no distava d' allí mes que de tres horas y mitja á quatre me creguí que no arrivessen fins allí las bruixas enfurismadas per haverlas tretas dels voltants del gorch quan plantaren la creu dalt del single que á son costat s' aixeca, y que no fos aqueix lo perill que 's corre per allí en cert temps del any; aixis fou que ho preguntí al quia.

—Ca, no es aixó, no, 'm va respondre aquest; prou van quedar allavoras ben arraulidas y lligadas; no poden arri-var tant lluny ni allí poden fer cap dany; deixeus que en cada cim de roca hi plantaren una creu y que tota una professó de Bisbes aná pera benehir lo gorch; no: ellas ray, poca po 'm farian.

—Donchs qué es lo que hi ha que teme?

—Mireu, me digué, veyeu dalt d' aquell turonet una massa alta y fosca que sembra un gros gegant?

—Si.

—Veyeu aquí baix del torrent y demunt d' una cosa blanquinosa que no son mes que unás inmensas rocas, una altra cosa alta y negrosa com la de dalt del turó?

—Ja ho veig.

—Donchs aixó son dos Castells ó duas casas senyorials;

moltas ne veureu per aqueixos vols; no estan situadas al cim de altas montanyas com acostumavan á estar aquells, puig los senyors d' aqueixos casals eran uns petits senyors que tenian pocas terras; mes com l' ambició del home es gran y com que com mes se te mes se vol tots ells tenian gran enveja á aquells poderosos senyors que tenian feudos y castells capdals, y no podent ferlos la guerra, puig los haurian xafat com á formigas, la tenian sempre entre ells puig volian apoderarse lo un del de l' altre pera veure de engrandirse.

Dos senyors del casal del turó, ó sia los senyors de Bellpuig, tenian la guerra declarada ja de molts anys als amos del casal que haveu vist abatut demunt las rocas del torrent, y si be aquells tenian mes medis de defensa natural per tenir sa casa en las alturas, aqueixos eran d' una rassa de valents als que raras vegadas ningú vencía mes que fos ab sobradíssimas forsas. Veyent los del turó que jamay los podian vencer, irritats de la gran resistència d' aquells, als que en un principi se cregueren que atacarlos y véncerlos era igual, s' irritaren tant y tant que alló que de primer era una mala volensa 's convertí luego en una encarnissada guerra de mort y d' estermíni; jamay no 's donava cuartel, y, ay del infelís que queya en las mans de sos contraris, puig jamay cap Neron ha inventat mes cruels torments. Cada dia eixas valls y montanyas se regavan ab sanch dels combatents, y cada vespre las Milocas celebravan entre eixos arbres suntuosos festins. Per fi, vingué un dia en que semblá que 'l cel s' havia apiadat d' aqueixa terra. Lo senyor de Bellpuig tenia una única filla y 'l del casal del torrent un únich fill; casats ells dos, tota la herencia se juntava en una mateixa familia que era lo que pledejavan tants anys feya. Per res se consultá lo cor dels dos contrayents; era lo que convenia y bastava; además lo pare de la donzella no la havia may volguda ab estrém, y apesar de la tranquilitat que li devia reportar lo que son vástago fos una dona pera la pau de son senyorío, hauria mil vegadas preferit continuar la guerra ab tal de haver un fill varó; per qual motiu no 'se li havia vist may que li fes una carícia, ni procurá dolcificar la pena que á sa filla li causava lo casament ab un home al que ni poch ni molt volia y del qui tampoch era gens volguda.

La boda passá envant y la donzella de Bell-puig aná á habitar lo casal de son marit. Bona com era ella, procurá ab totas sas forsas amar á aquell al que estava unida per la vida, y quasi hauria lograt que ell fes altre tant, sino fos estat una nova desgracia que destruí tots los plans y encengué altra volta y mes que may, la teya de la discordia.

La senyora de Bell-puig morí, y son marit, que la tenia mitj aborrida á causa de no haver de ella cap fill, va tornar á casarse molt promte ab una jove dama, tant jove y bella com perversa. Eixa dominá de tal manera á son espós, que li feu trencar tots los pactes y paraulas donadas al marit de sa filla, prometentli á ella nombrar per hereu al fill que d'ella hagués; ab eix motiu y com vos podeu pensar, renasqueren ab mes forsa los antichs oys, y lo jove cavaller s'anava apartant de sa esposa, filla d'aquell desleal senyor. Per desgracia la nova senyora de Bell-puig sentí la vida de un nou ser en sas entranyas y ab l'afany de que fos un varó com savia desitjava son marit, consultá als mes savis doctors y á las mes afamadas sibilas: tots li digueren que veuria complerts los seus desitjs. Desde aquell moment, la ambició d'aquella dona no tingué fre, y no contenta de haver despullat de la herencia á sa fillastra, volgué també com los antepassats d'aquella casa apoderarse dels bens del jove cavaller marit d'aquella.

Era 'l capvespre del dia dels morts; las hosts de Bell puig baixaren á la vall pera atacar la casa del cim del torrent; lo mateix senyor dirigia lo assalt, y al seu costat una hermosíssima dama 'l seguia donantli consells y animant als que lluytavan. Semblava impossible que aquella dona que era un ángel de tan hermosa, pogués assistir impassible á aquellas escenas de desolació y de mort. Los del casal, ben lluny d'esperar aquell assalt y desprevinguts com estaban, en los primers moments no feren resistencia, poguent aixis sos enemichs entrar fins als primers patis, mes llavoras, ab son senyor al davant, se comensá una lluyta espantosa cos á cos. Lo senyor de Bell-puig, instat per la seva esposa, s'abrahoná contra 'l seu gendre, y ben promte los dos senyors no formaren mes que una sola massa, que ara s'aixecava, ara queya en terra ahont ab forsa resonavan las armaduras demunt las pedras, y ab los cops que 'ls dos se donavan. Mentres tant la desdixada filla del

senyor de Bell-puig pregava ab tota la forsa del seu cor al Deu de las misericordias que la lliurés de la gran aflicció en que estava; ella no podia voler la victoria del seu pare porque llavoras perdia el seu marit, ni tampoch podia voler la de aquest porque no podia anar contra 'l seu pare. Cada crit y cada cop que sentia y que sens may parar se succehian l' un al altre la estremian y oprimian son desfallecut cor. Sobte, sentí que se obria la porta de la cambra en que estava y una dona embolicada en son mantell hi entrá: ella llensá un crit mitj ofegat y aná pera aixecarse, mes la que acabava de entrar li posá ab forsa sa pesada ma demunt sa espatlla fentla restar agenollada: llavoras, trayent sa ma de dessota del manto en que estava embolicada, descobrí un xich son rostre al temps que brandava enlayre sa daga. Lo terror se retratá en lo rostre de la filla de Bell-puig y ab tremolosa veu digué.

—Ah no, per pietat, no siau... parricida.

Aquest últim mot lo digué ab esgarrifosa veu al temps que l' arma homicida 's clavava en son pit.

Aixis com la daga obrí 'l si de la noble senyora sa madrastra sentí un cop en son front y, posantsi sobtament la ma, la tragué d' alli mullada de la tebia sanch de sa víctima.

Aquella mateixa nit, deslliurá d' un infant com li havian predit, mes en mitj del front hi duya estampada una grossa taca de sanch.

Los senyors del casal del torrent moriren, lo senyor de Bell-puig també, y sa nissaga fou una nissaga malehida.

Desde llavoras, tots los anys en lo dia dels morts torna á armarse la batalla, y la senyora de Bell-puig, empunyant sa daga y embolicada ab son mantell, baixa del turó y camina terras arreu fins al torrent, y ficantse á la casa repeteix la mateixa escena que aquell dia malhaurat, y se la veu sortir ab la ma al front y mormolant, *parricida parricida*, paraula que sempre mes ressoná en sas orelles, porque diu que fins son mateix fill quan nasqué ja ab son primer plor digué aqueixa paraula la que repetí sempre. Y ¡ay d' aquell que en semblant diada se trobés per aquí!: tot torna á comensar com en lo dia de aquella feresta lluyta. Los cavallers s' alsan de sas tombas, los soldat armats de tota lley d' armas, los vassalls plens de coratje, y tornan los crits la

sanch y l' estermini y fins la terra sembla que s' enfonsa.

En aquell moment arrivavam al peu de la Iglesia de Campins, ó sia al terme de la nostra caminada per aquell dia: cinch ó sis casas del vol de la rectoría deixavan avivar la claró de la llar per entre las clivellas de la porta y se 'ls sentia acabar los últims parenostres del Rosari. Al enfront nostre s' aixecava altiu y majestuós lo mont de Fogás que serveix de estrep á un costat del vell Montseny; mes enllá se veyá una de las enlayradas crestas d' aquesta, cuberta ab sas sempiternas neus, y en altre cantó y als peus del Fogás, lo turó de Bell-puig ahont á la mística claror de las estrellas se dibuixava com la ombra d' un gegant, sola, feréstega y tenebrosa, la arruinada mansió dels ambiciosos y parricidas senyors. Jo la mirava, plena ma pensa de totas las cosas que acabava de sentir; me semblava veure á la dama de Bell-puig armada ab sa daga y embolicada ab son manto baixar per la espadada pendent; me semblava sentir lo crit de guerra dels combatents y la llastimosa veu de la trista filla de Bell-puig. Una xuta que hi havia adalt del campanar comensá en aquell moment á deixar oure sa trista y pahurosa veu, me paregué que era la senyal de mort de tots aquells sers dels que 'm havian parlat tot lo camí, y dirigint mos ulls sota del campanar me semblá veure aixecarse de sas fredas tombas á tants mil sers com allí reposan. Per sort, la ample porta de la casa s' obrí, y torrantse á fermar tot seguit derrera nostre m' impedí veure res mes.

MARÍA DE BELL-LLOCH.

LO CAMÍ DEL SABER

CARTA PRIMERA

Gracia 5 de Novembre del any 1874.

Molt ple 'm fa, mon estimat Oleguer, lo veure que seguexes la via tan felisment comensada baix la nostra humil direcció. Me dius que 'ls llors plantats en lo camí del saber t' encisan. ¡Ditxós de aquell que busca la sabiduría! ¡Ditxós de aquell que se estima més rumbejar en son front noble la corona del saber, que exas altres coronas del poder que 's guanyan moltes voltas prenent part en un malehit joch de perfídias que tot ho trepitjan, ó de ambicions que tot ho ofegan; que exas altres coronas de la gloria militar ahont entre sa lluentor s' hi veuen las espurnas de la sanch que llansavan entre plors de agonia milers de víctimas que jeuen y jeurán en desconeguda fossa. Succehex per regla general que un jove, al arribar, com tu, als vint y dos anys, quan ha rebut ja la borla del Doctorat, com á coronament de sa carrera lliteraria, y majorment si una posició desfogada l' hi permet desenténdrerse de las atencions de la vida material, amaga 'ls llibres de estudi en un racó de biblioteca pera substituirlos per llibres de passatemps; considera l' art lliterari com un aplech de preceptes empalagosos que no servexen pera res mes que pera lligar l' esperit; los cálculs científichs los pren com trenca-caps que no merexen la pena de que un los hi dediqui alguna estona; y la filosofia passa á ser per ell un flach recort perdut allá molt lluny entre 'ls núbols de las abstraccions metafísicas.

Exa es la causa perque avuy en dia son molts los raho-nalistas y pochs los rahanadors; y com se parla molt y 's pensa poch, succehex que moltes de las obras del nostre temps nos agradan, pero no 'ns omplen, en rahó de que hi trobam la armonía de las formas pero no la vida del pen-

sament; y ex es lo motiu també porque vejem enfilarse á las alturas, que deurian estar reservadas sols pe 'ls homes del saber, als homes del sofisma que pretenen desde allí empunyar lo sceptre de la inteligencia; y com tot poder que es fora de lley acostuma á esser tiránich, tractant de erigirse, no ja en doctors, sino fins en pontífices, convertexen las sevas il-lusions ó los seus capritxos en dogmatisme doctrinal, menys preuhant al qui no pensa com ells y calificant de preocupacions de lo vellura tot lo que difereix de sas novetats ó de sas extravagancias.

Tu vols deslliurarte y tems confóndrerte en exa Babel ahont se parlan las diversas llenguas de tants sistemas los mes contradictoris; vols seguir lo nort de principis clarament definitis; vols, en fí, que 'ls fruyts de ta intel-ligencia siguen lo resultat de conviccions ben arreladas. Comprens que 'ls brots de ciencia que aparegueren en l' Abril de la vida es menester que arriben á sa hó, fecundisats per lo sol de una etat mes varonil; sabs que 'ls fruyts de la primera joventut son massa verts per alimentar la vida intel-lectual; que es necessari al trevall massa lleuger del noy, seguexe 'l trevall mes madur y mes ben cementat del home; ço es: reconexes que en lo col-legi com en la Universitat lo que s' ha fet es obrir los fonaments, preparar los materias, dibuxar lo plan, y que ara es l' hora de axecar l' edifici intel-lectual.

Me demanas algun consell: no tinch inconvenient en dartel, no pe 'l que 't puga servir mon saber, que es poch, sino contant tan sols ab ma poca ó molta experiencia.

Comenso dient que en las regions intellectuals procuraes no caminar á las palpentas, porque acabarias esberlante 'l cap en la roca del escepticismo; si anessis á las foscas, com lo camí es prou escabrós, lo propi que 'ls succehex á tants altres, caurias de dalt á baix de algun barranch y arribarias á ferte la il-lusió que 's fan molts, de que van pujant cap á munt, quan no fan res mes que rodolar cap avall. En lo camí que tractas de empendre deus proposarte un terme, porque de lo contrari, es impossible que avansis si no saps ahont vas; al navegar per l' Ocea de la inteligencia deus buscar en las alturas de sos inmensos espays un estel que 't servesque de nort, de altre manera 't perdrias irremisiblement. Ex nort, com tu comprens, trac-

tantse de la intel·ligencia, no pot ser altre que la veritat.

Ficsa, donchs, constantment tas ulladas en la veritat; procura no pérdrerla may de vista; ves en seguiment de la veritat, estímala; pero estímala molt: ja no es un consell lo que vaig á consignar, es un precepte, y un precepte diví: —Estimarás la veritat sobre totas las cosas,—y si be es cert que la paraula divina lo que diu es:—*Estimarás á Deu sobre totas las cosas*, no ignoras que 'ls grans mestres de la filosofia, desde Platon fins á Leibnitz, desde San Agustí fins á Malebranche, tots establexen que las veritats relatives ó parcials que descubrim en los objectes son una revelació natural de la veritat en sa propia idea, en sa essencial ilimitació, ço es, de la Veritat Absoluta, que debent trobarse substancialment en un sér, ex sér substancial, ex sér absolut com la veritat mateixa, es Deu. Si; com los ulls del cos tenen lo seu sol, lo seu sol te també l' ull de l' ànima, qu' es la intel·ligencia; y axís com al ull material l' hi arriba la llum del sol desde una grandíssima distancia, ¿perqué al ull del ànima no l' hi ha de venir la llum de las altíssimas regions de 'l infinit? Crech mol útil exa observació, á fi de que comprenent la noblesa, la dignitat del preciós treball que emprens, t' animes mes á vencer tots los obstacles, y tingues una regla segura per orientarte sempre que 't surtissis de camí, no olvidant may que, si 's va á Deu per la impulsió del cor sempre que ex busca l' amor, no en los objectes que, limitantlo, destruxen sa idea, sino en la ilimitació propia de sa naturalesa; axís se va á Deu per la impulsió de la intel·ligencia; y la mateixa paraula divina que ha dit:—*Ego sum charitas*; ha dit també:—*Ego sum veritas*.

Ben fixat l' objecte de la veritat, tenintlo sempre á la vista, alashoras l' home en la mateixa espontaneïtat propia de sa naturalesa racional troba una forsa que l' empeny á pujar á aquellas regions sagradas. Pero 's fan menester dos cosas; la primera es, llibertat de esperit per mourerse, per volar en un gran espay; la segona exa forsa de esperit per empendrer y sostenir la volada.

Te recomano que no ho olvides; l' esperit que no sab sostenir sa llibertat, y no sab sostenirla ab tota sa fermesa, ni arribará may á volar per las regions puras del saber; los interessos, las passions, las preocupacions lo tancarán dins

de un cercol molt petit, cercol ahont no podentse mourer, no trobanti ayre per respirar, acaba per ofegarse la gran vida del home. Sigues zelós, molt zelós de aquesta llibertat de esperit, á fí de que afeccions menos nobles no 't sepultessen entre 'l fanch de la materia, ahont s' apaga fatalment la llum de la vida intel·lectual; á fí de rompre 'ls lligalls dels respectes humans; á fí de evitar la boyra de las preocupacions de ton segle, que tots tenen las seuas; á fí de que lo núbol de certas il·lusions personals no t' arribés á tapar l' hermosíssim sol de la veritat.

A més de la llibertat d' esperit, te recomano la forsa. La llibertat y la forsa d' esperit venen á confondres en una matexa cosa: un esperit no pot esser lliure si al matex temps no es fort per sostenir los drets de sa llibertat; un esperit no pot esser fort si es al matex temps no es lliure per reivindicarlos drets de sa forsa.

Al recomenarte que sigues esperit fort ja compendrás que vull qn' ho sigues en la propia expressió de la paraula. Alguns anys enderrera, ja m' hauria guardat de aconsellarte que fossis esperit fort. No ignorarás que alashoras patian moltes intel·ligencias uns desvanexements tals que se arribavan á cambiar los noms de las cosas; y á lo que era blanch se li deya negre, y lo que era negre se volia fer passar per blanch. Axís era que 's motejava d' esperits débils á aquells que, com lo roure vell, estavan ben arrelats en la terra de las grans prediccions del llinatge humá; y al contrari, 's perifollavan ab lo títol d' esperits forts aquells que com verda canya s' ajeyan á tot vent. Passava alashoras una forta torrentada que s' enduya á molts dels que 's deyan rahonalistas ó lliure-pensadors; á molts dels que tenian la presumció de que arrossegats per aquella corrent, ella 'ls portaria á regions mes extensas ahont podrian plantar en una terra nova lo jardí del saber. Avuy, grat sia á Deu, hi ha prou bon sentit per coneixer en que consistex la forsa de esperit y en que sa debilitat: per altre part, una trista experiencia está ensenyant que 'ls que en la fatal corrent se dexan arrastrar per un rahonalisme que no es res mes que la rahó sortintse de camí; que 'ls que 's dexan arrossegar per una llibertat de pensar que 's reduhex á senyalar á la acció de la intel·ligencia lo cercol dels sistemas humans, y com á tal petit, com ha de esser petit un cercol trassat per

una ma d'home; en lloch del círcol trassat per la ma de Deu, y per lo tant, inmens, com es inmens tot lo de Deu; 'ls que 's dexan arrastrar, dich, per exa corrent van á sepultarse en la mar de totas las negacions.

Y si 'm preguntesses qu' has de fer per gosar de exa forsa de esperit, jo respondré de una manera molt senzilla.

Quan arribis al edifici de la ciencia, no 't limites á admirar lo seu defora, no 't detingues á únicament contemplar sas majestuosas parets, no 't quedes encantat devant de son frontis tan admirable de bellesa y armonía; traspassa sa portalada, entra en son interior: es dir, no 't reduhexes á admirar los accidents; estudia la substancia; no 't contentes ab un empirisme que 's limita únicament als fets; penetra en lo mon de las causas; allí está la regió dels principis, allí 's troba la atmósfera de las intel·ligencias, allí l' esperit respira 'l seu ayre propi, y en aquell mon sempre mes nou, sempre mes gran, l' esperit reconex la grandesa de sa vida espiritual é inmortal, se eleva sobre tot lo de la materia y sembla que casi arriba á tocar á la regió dels àngels.

Vaig á terminar. Tingas present á ta consideració un llibre que, cobert ab los vells pergamins del passat, s' hi va afegint cada dia un nou full; que hi ha planas que s' están escribint encara, per mes qu' estigui col·locat sobre l' antich faristol de xexanta segles; es lo llibre de la historia ab sas experiencias, ahont hi están escritas ab lletras lluentas d' or las unas, vermellas de sanch las otras, las lleys de la Bondat y de la Justicia Providencial. A mes del llibre de la historia, tens lo de la naturalesa, ab la esplendor de sas llums, ab la sabiduria del ordre que en ella hi regna. Cuadro preciós en lo que no sabrás que admirar mes, si l' colorit, si las prodigiosas combinacions de llum y de sombra que per tot nos encantan, ó las oscilacions de una vida que per tot respira; poema del que cada lletra es un manantial de inspiració; música que 'l cor que l' escolta se sent transportat á un mon de armonias indescriptibles. Pero ans de obrir lo llibre de la historia y de la naturalesa, comensa per estudiarte á tu mateix. L' home, si; l' home es lo resúmen mes admirable y mes complert de aquestos dos llibres; l' estudi de tu mateix es l' estudi mes profitós de preparació que pots fer: el *Nosce te ipsum* dels grans sabis de tots temps. Hi trobarás, com en la historia, las lluytas entre 'l bé y 'l mal,

lo combat entre la materia y l'esperit; hi trobarás las satisfaccions ó 'ls remordiments de ta consciencia, com se troban en la historia exos pobles que de la soletat de una virtut desconeguda ó menyspreuada s'han axecat sobre 'l pedestal de una civilisació esplendosa; com se troban en la historia simbolisant lo remordiment aquets Sardanápalos que s'ofegan en lo llot de las degradacions, ó aquets Baltasars que cauen en la borratxera de sos festins. Hi trobarás com en la observació de la naturalesa, lo seu abril, en que, quan eras molt noy vejeres apareixer, bonicas com las rosas de abril, las primeras flors de la vida: y despres ve lo maig, es dir la primera juventut ab sos encants, ab sas olors, ab sos encisaments; ara 't trobas en lo temps del entussiasme, del calor; ço es, en l'istiu; vindrá també per tú, com per la naturalesa, la tardó y veurás arrencadas del arbre de ta existencia las fullas de tas ilusions ó de tas esperansas humanas, fins que com arbre despullat en mitj del hivern haurás anat á dexas ta calavera en una freda tomba. Pero tornarà per tu com per la naturalesa la primavera, y si sembras la llevor de ta vida en la terra del be y de la veritat, ta vida ab sas forsas, ab sas hermosuras, ab sas armonias, renaxerá centuplicada en un mon millor.

Veig que 'm falta temps per continuar exas reflexions: dexemho per un altre dia, mentres te repetex son afecte

JOSEPH ALFONS GATELL.

REVISTA

DE LA EXPOSICIÓ DE BELLAS ARTS

INAUGURADA L' DIA 18 OCTUBRE DE 1874.

En vigilia de veure arrasat per sempre més l' edifici que sis anys fa apenas serveix d' Exposició á las obras dels pintors, escultors, y arquitectos catalans, nos sentim avuy obligats á despedirnos d' ell més que d' un amich... d' un ecse-lent mestre. ¿Com no créurho aixís al recordar las Exposi-cions celebradas avans de 1868, época en que s' estrená l' edifici qu' avuy nos ocupa y que badalla ja en l' agonia?

Procureu, sinó, recordar las Exposicions qu' en los corre-dors del convent de Sant Joan se celebravan vint anys en-derrera; dessota aquellas voltas tant limitadas vivia l' Art catalá... milló que l' Art la *rutina*.

Allí l' pinsell feya renéixehi sempre las sombras místicas dels antichs reys, entatxonadas entre las penosas siluetas de tots los sants del martirologi. Allí l' pinsell se proposava portarvos á la memoria las maneras de Miquel Angel, Ra-fael, Meniquino ó Fra Angélico... pero may fervos viure en la Naturalesa, verdadera mare de l' Art, al cual obra sem-pre un camí á cada pas més florit y més espayós, camí únich que porta de lo gran á lo sublim. Lo verdader calificatiu de que creyem dignes aquellas exposicions es lo de *casulanas*; nó per aixó volem denigrarlas ni tant solsament humi-liarlas.

Al estiu de 1868 la Academia organisá en lo segon pis de la Llotxa una exposició de pinturas, y en aquell conjunt de cuadros pogué observarse ja l' gran pas que acabava de donar l' Art en Catalunya; s' exposaren poch més de 360 obras. Prova de lo que acabém de dir son alguns cuadros que la mateixa Academia adquirí per sa galería. Entr' ells figuran telas dels senyors Martí, Tusquets, Llorens, Escobedo etc.

En 20 Desembre de 1868 s' inaugurarà—gracias á una So-

cietat d' amants de l' Art—l' *Edifici per Exposicions de Belles Arts*, en lo carrer de Corts, y tots recordem ab orgull lo número ja major d' obras exposadas (480 aproximadament) y l' avens que brillava en las novas produccions de tants joves qu' en ella descollavan y que llavoras acabaren de ferse dignes dels dictats de *pintors y artistas*. Entr' ells recordarém als senyors Amado, Caba, Comeleran, Daudas, Ferrán, Pellicer, Gomez, Torrescasana, Tusquets, Urgell, Vayreda etc.

Sentim tenir que ressenyar més breument de lo que voldriam aquest' época de verdadera renaixensa per l' Art catalá, ja que l' cárrech que n's hem imposat es jutjar exclusivament la actual Exposició de Pinturas.

En fi, d' un any al altre y al pas que ab la reunió de sas obras *los artistas* veyan mes clarament en lo camí de l' Art, descubrint y vencent novas dificultats, anava desenrotllant-se en lo públich lo sentiment artístich, sentiment que principalment deu cultivarse per fomentar la instrucció y moralisació d' un poble, á lo cual deu tendir l' Art sens dupte.

Y l' poble l' ha comprés l' Art lo dia que s' ha trovat en éll; y provas n' ha donadas devant de las obras qu' han representat tipos, costums, usatges y tradicions propis d' ell. En aquest terreno han brillat á son temps lo cuadro del jove Vayreda que portava per títol:—*¡Després de tants anys, quina recansa!*—hont se reflectia l' condol d' una pobre familia al abandonar forsosament la casa payral. Pertaneixia també á aquest género l' cuadro del senyor Gomez (Simon.)—*Las cartas*.—Ensenyant la *bruxa* de l's nostres dias, figura rónega y desprestigiada, aprofitant encare la credulitat y bona fe (diguemne ignorancia) d' unas damas de no baixa categoria.

Molts altres han sigut los cuadros d' aquest género, més ó menos notables qu' hem aplaudit durant aquestos pochs anys y ha pogut compendre fins la part menos instruida del nostre poble. Molts més han sigut sens dupte l's artistas qu' han volgut seguir aqueix camí..... No obstant forsa es consignar que desgraciadament no han sigut en majoría los qu' han lograt resultat. Infinitas vegadas lo *realisme* no ha servit més que per desenrotllar algun capritxo trivial, insípity fins degradant, y llavoras es quant ha produhit aquest número considerable d' obras senyaladas en los catálechs

baix l' nom d' *estudis*. Los seus corresponents autors s' han plangut de la fredor y silenci del públich devant sas obras.... sense qu' ells hagin sapiguda aprofitar la lliçó qu' aquell silenci y fredor los donava. ¿Quina impressió ha de causar la *copia* d' una paret mahó per mahó, ó d' una verdissa fulla per fulla?

Perqué la Pintura prenga 'l nom d' Art creyém indispensable que la forma després de impresionar la vista, impressioni l' cor; lo cap... es indiferent; pero si no es aixis, l' espectador un cop agotada la novetat ó curiositat que la obra li inspira se n' aparta ab tota indiferencia.

En l' alta montanya la gent rústica y senzilla que cap impressió reportará d' un cuadro de grans qualitats *realistas*, s' atura embadalida una y cent vegadas devant de la xavacana é incorrecta pintura d' un miracle. ¿Pot donarse compte del sentiment qu' en aquells moments la domina?... segurament que no, pero la vritat es que la pintura li enrahona y ell per escoltarla ha de ferhi atenció y posarhi esment.

Y no sembli que parlem solsament pel's cuadros de figura; nos referim á tots.

Segons la estació, lo clima, l' hora que vulga representar un paysatge vos eleva l' esperit, vos alegra dolsament, vos inspira melancolia, vos entristeix, ó vos aterra. Tots los sentiments de l' ánima poden despertar-se devant d' una matinada tranquila y festiva ó una trista y silenciosa posta de sol; devant d' unas planadas sembradas y boscos ombrívols cridant abundò y riquesa, ó un ermot solitari sembrat de rocas y argelagas.

Los cuadros de flors y *bodegons* (admetém la paraula) son susceptibles de tot lo mateix. Recordem d' una de las passadas exposicions de París un cuadro representant un grupo de flors de cementiri prop d' una fossa. Aquest cuadro portava l' recort d' un orfe, d' una viuda... y un núvol de tristesa vos revestia l' imaginació. En cambi l' parió d' aqueix cuadro, unas floretas de jardí plenas de rosada, feya renèixer tots los sentiments d' alegría.

Entre l's *bodegons* ne recordém dos que 'l senyor Teixidor presentá en una de las nostras últimas exposicions, portant per títols:—*Alopatia* y *Homeopatia*. En l' un pots, emplastres, empollas de capil-lera y sangoneras vos feyan presents los metges d' antany, los homes de la mangala, la cap-

sa del rapé y las recetas llatinas, units á un apotecari *brut*. En l' altre l' botiquin dels globulillos vos tornava á la vida actual.

Fent punt final á las nostras consideracions y entrant de ple en lo nostre propósit, anem ara á tractar exclusivament de la Exposició oberta al públich lo diumenje 18.

Lo catálech registra 427 obras, de las quals 391 perteneixen á pintura. Bastant crescut es lo número d' expositors entre l's quals figuran nostres principals artistes, y ab tot y que realment no es aquesta la més brillant de las Exposicions celebradas en l' edifici del carrer de las Corts no es desayrada ni molt ni menos.

L' artista que més bon lloch hi ocupa es sens dupte l' senyor Urgell. Sa natural disposició pèl paysatge, unida al constant estudi que de la Naturalesa ha fet sempre dit senyor l' han posat á una gran altura entre l's paysatgistas; aixís ho havia fet veure en las anteriors Exposicions, pero en la present acaba de confirmarho. De las trenta obras que té exposadas no sabriam casi quina triar ab preferencia á un altre, pero entr' ellas debem citar principalment.—*La carretera d' Austrell*.—*Lo mati d' un bon dia*.—*Cap al tart d' un mal dia*.—*Ultimos dias de Otoño*.—*Despues de una tormenta*.—*Cercanias de Austrell*.—*Costas de Cataluña*.—*Adios y l' Cementerio de San Pedro*. Aquestos nou cuadros sobressurten á més de la gran vritat en color y distribució de termes, perquè á la espontaneitat y frescor d' estudis reuneixen las condicions de *cuadros*. Ab lo nom d' *estudis* té també alguns quadrets d' una vritat prodigiosa; y son no menos dignes de citarse una *cochera* y un *interior de Sant Miquel en Sant Pere*. Acabém de dir que no desdenyem los uns pèl's altres pero á nostra vista los cuadros citats descollan per sobre las obras conegudas de son jove autor. De tot cor felicitem al senyor Urgell tant per l' avans que deixa veure en sas últimas produccions com per haver sapigut desviarse d' aquelles marinas—moltas vegadas monótonas è insípidas—á que s' havia entregat avans. Sí, desitjariam del senyor Urgell que ja que tant bè ha sabut véncer las dificultats dels dias núvols y horas de posta espargint en sos cuadros aquella velatura de melancolía, nos trasportés en altres obras, á dias serens y plens de llum; en lò cual género no duptem lograria resultat com en tots los altres que s' ha proposat tractar.

Ocupan un dels primers llocs en la Exposició tres quadros del senyor Gomez (Simon) en los quals brilla un cop més lo ja conegut talent de son autor. En lo cuadro del's *dans* figuran unas testas dignas fillas del pinsell que las ha creadas; pintadas ab extraordinaria valentia unida á una gran correcció de dibuix y fermetat y riquesa de color. ¡Llástima que tant bons caps s'ocupin en una cosa tant poch laudable! En los altres dos quadros lo senyor Gomez s'ha apartat bastant de sa antiga escola, sobre tot en lo que titula—*Mariposilla* d'una delicadesa y finura de color qu'encantan. Es en aquest terreno hont preferim veure al autor, en lo cual estém segurs de que trovará un camp més espayós y florit y farà apreciar més sas obras del públich en general. Tenim lo goig de consignar qu'aqueixos dos quadros han sigut venuts al cap de pochos dias d'oberta la Exposició.—Lo ters cuadro—*L' Hereu*—propietat ja, es verdaerament un estudi que ben merescut se tèn l' nom de cuadro.

L' senyor Martí y Alsina ha esposat també aquest any gran número de quadros, bastants d'ells ja coneguts; descollan sobre l's demés alguns paysatges y algun retrato. L's elogis que féssim are d'aqueix artista servirian solsament per afegir una fulla més á la corona que li ha valgut son geni.

Lo senyor Rigalt (Lluís) ha presentat també varios paysatges (molts d'ells igualment coneguts) pintats ab la habilitat que de tants anys li coneixém. D'ell debém dirne lo mateix qu'acabém de dir del senyor Martí y Alsina.

Las duas obras que té esposadas l' senyor Mercader nos sentim obligats á confessar que no afegeixen cap pedra al monument d'aquest reputat artista. L' cuadro gran titolat—*¡Pobres huérfanas!*—presenta duas joves de tal edat y apariencia que mes bè semblan víctimas d'un ayguató un incendi que de la desgracia que se suposa. En las germanas de Caritat no sabem veurhi la expressió caritativa y consoladora que sens dupte hauria de caracterisarlas. De tots modos creyém inútil dir que está pintat ab la mestria propia de son autor. Té al mateix temps un retrato de noya titolat:—*Ya cumplí los diez y seis...*—que deixant apart algunas bonas cualitats que l' favoreixen es antipátich de color y feixuch de model-lat.

Altres dos joves pintors qu'ocupan també lloch de prefe-

rencia entre sos mestres y condeixebles son los senyors Mas y Planella.

Lo primer té exposats tres quadrets portant per títols—*A l' herbey*—*Lo primer passeig del xay*—y—*La vinguda del solstici*.—Si bè tots tres tènén grans qualitats de dibuix com de color y detalls d' una veritat sorprenent, jutjem com á més important lo primèr. Es un fragment de bosch espadat y frondós hont sembla sentirse xiuxiuejar los arbres y la brosa que l' entapissa. Las figuretas que l' acompanyan sent casi bè accessoris tenen molta importancia y dónan rahó d' una existencia distint de lo que las rodeja; no del tot aixís succeheix ab la cabra y xayet del segon cuadro. En *La vinguda del solstici* domina tant l' accessori, que la figura—assumpto del cuadro—n' queda molt eclipsada, acabant d' ofegarla l' que per compendre l' espectador la feyna ó acció que desempenya hagi de dexifrarho cuydadosament. Apart d' aixó té una cama malíssimament colocada, la cual dòna un paralelisme fatal. Tot aixó no obsta perquè considerém tal cuadro una obra de grans qualitats, devant del cual nos hem parat moltes vegadas ab verdader entussiasme.

Molt y molt nos agrada l' cuadro del senyor Planella y nos agradaría molt mes si no s' titolés—*La Brèma*. Vensudas gloriosament en aqueix cuadro las dificultats de dibuix, color, llum y espay, son autor nos fa admirar un carrer d' un poblet pel cual passa una dona ab un cove al cap (figura digne de tot elogi) y un home empenyent á rodolons una bòta. Francament creyém—y ho sentim—que l' senyor Planella ha buscat més bè un títol á un *estudi* que no ha pintat un cuadro sobre un concepte. En tots los pobles qu' hem visitat durant la Brèma hem vistas sempre las bòtas bèn arreatlladas en los cellers; y hem vist trasportar la brèma sino en réculas, en grans portadoras y samalers. Aixó nos ha donada idea del gran tráfeh y trasbals, moviment y alegría ab que se celebra aquella festa de la Naturalesa, pero si hem vist (que no ho recordém) los detalls qu' ha recullit lo senyor Planella no han lograt fixarnos la atenció passant desapercibuts entre detalls més culminants. Si 'l senyor Mas y l' Senyor Planella pintessin sos richs y estudiats cuadros per desarrollar un concepte, sas obras tindrian un interés é importancia cent vegadas major del molt qu' avuy ne tènén. De totas maneras ab sas últimas obras mostran

un gran avens que fa concebir d' ells vastas esperansas.

Del senyor Torrescasana devém recordarne un motiu de decoració per menjador, de detalls mòlt bèn pintats; pero més nos ha fixada l' atenció són altre cuadro titolat—*El filósofo en ciernes*—cuadro ple de sentiment y del cual n' aplaudim potser més l' concepte que la forma.

Lo senyor Miraventa ha presentat—*un gerro ab flors*—de gran delicadesa y riquesa de color, pero bastant faltat de veritat y vida. Té ademès un ram de flors, molt bèn pintat també pero en cap manera superior à moltas altres obras qu' hem vistas y apreciadas del senyor Miravent.

Deixém per un altre número la continuació del present judici, hont ressenyarém los demés travalls d' alguna importancia y ayguadas; així com las obras exposadas de Escultura, Arquitectura, Grabat y Litografia.

APELES MESTRES.

LO PSALM DE LA VIDA

(DE LONGFELLOW.) *

No 'm digueu, no, jamay, ab veu trista, planyenta,

«la vida es só que 's pert.»

L' ànima, al ensopirse, no es l' ànima viventa;

lo nostre fí es ben cert.

L' ànima té debers; té sol que la illumina

guiantla bondadós;

«Polsina, tu deurás convertirt' en polsina!»

sentencia es pera 'l cos.

Un plaher fugitíu, un error, una pena,

no es tal nostre destí:

es l' acció llesta y viva; la lluyta en mitx l' arena,

y un pas cada matí.

L' obra de l' hom' es lenta y 'l temps corrent tranzita

com un clam de dissort;

y sempre nostre cor en tot lo que l' agita

sent un bramul de mort.

Alerta!... Cal dexar lo repós de la vida

y ficarse al combat;

vésten als grans bivachs, y ab una ambició ardidada

lluyta com brau soldat.

De ton pervindre incert dexa al lluny lo paisatge;

dóna al passat l' adéu;

obra dins lo present; obra ab pit, ab coratge,

ab la confiança en Deu.

Lo qu' han fet los grans homes nos ho ensenya l' historia,

ab forsa ó ab sabè....

que 'l cel nos assistesca, y, débils, tindréu gloria,

y nom tindréu també.

Algun dels germans nostres ¿qui sap? potsè algun dia

retut per lo dolor,

se sentirá revivre en horas d' agonía

ab nostre nom y ardor.

A l' obra, donchs, companys: en la gloria ó l' abísme,

rich, pobre, bon obrer,

á cada cor digueu pera darli heroisme:

«ama, trevalla, prega, que tal es ton deber.

JOAQUIM RIERA.

* Lo *Diari de Barcelona* del dia 16 del prop-passat Octubre, en sa 7ª edició del matí, portá un article de crítica literaria suscrit per mon distingit y bon amich en F. Miquel y Badia, donant á conéixer l' eminent poeta nort americá Enrich Longfellow.

La lectura de semblant article 'm feu pensar qu' entre mos papers havia de trobarhi la traducció d' una de las composicions d' aquell poderós geni, la que podia esser d' algun agrado als lectors de LA RENAXENSA, contant ab sa benevolencia pera 'l traductor.

BIBLIOGRAFIA

ALGO.—Coleccion de poesías originales, por Joaquin M. Bartrina.—
Barcelona, Imprenta de la Renaxensa.—1874.

Pensem que ab pochhs mots pot ferse un judici, en globo consideradas, de las composicions que ha coleccionat baix aquell títol lo jove poeta de Reus, Joaquim M.ª Bartrina, germá d' altre poeta, en Francesch, ventatjosament conegut un temps en la república de las llettras catalanas.

Cada una de ellas—salvem escepcions—es un lloch comú, una vulgaritat quasi: en lo desenrotllament d' aquestas quasi vulgaritats no hi ha ni una vulgaritat, ni un lloch comú.

Aquest judici, ab sa concisió y son aspecte á primer cop d' ull paradóxich, te 'l mellor comprobant en las pessas en vista de las quals ha sigut format. Lo que en Bartrina diu s' ha dit en tots los tons, en vers y en prosa, mes de deu y mes de cent vegadas; lo que no s' ha fet gayre, es dirho en la forma y manera originalment gráfica que ell emplea. Aixís, la primera, la dominant qualitat del *Algo* es la novetat en la espressió d' ideas vellas; es un mérit d' execució.

En Bartrina es, filosoficament parlant, un poeta subjectiu. Se canta ó, mellor dit, se conta á si mateix. Propens á la meditació *centrípeta*, pren son *yo* per tema y 'l presenta en acció.

Aquest *yo* ofereix un fenómeno moral digne d' estudi, no per sa rarsa sino per lo que ell es en si mateix. *Yos* com en Bartrina, en la manera de ser dintre del género, no escassejan; que pensan com ell y 's mouhen per los senders que ell recorre, que experimentan lo que ell experimenta, son molts. Per aixó hem tatxat de llochs comuns los assumptos de sas composicions.

Som en un temps y no ve d' ara, en que las ciencias naturals y las físicas y las ciencias filosóficas s' han sentit desvaneixe 'l cap per los vapors del encens ab que, orgullosas de llurs avensos colossals, á si mateixas s' adornavan; s' han arriuat á creure que enllá del límit á que alcanza llur jurisdicció no hi ha res mes, y perque al anatomisar la creació l' escarpell de llur ingeni finit no descubreix sino medis y efectes, *vanitas vanitatum!* han elevat los efectes primers á la categoria de causas primeras essent aixís que no ho son mes que segonas, y en un arranch d' olímpica superbia han dit, parodiant una célebre frase: la veritat soch yo: en mí está 'l perque de totas las cosas: lo que yo no esplico no es.

Edat poca, set de sabiesa, enteniment de cera, discerniment no

prou madur y per nudriment lo pa terrenal que consagran ab ineficaces paraulas los sacerdots de la ciencia nova ¿á que han d' arriivar las inteligencias ?

La ciencia es un monte,
quien sube va viendo
el mundo mas grande
y el cielo mas lejos.

Efectivament, aquesta es la ciencia, pero la ciencia míope. La ciencia de bona lley, la d' ulls de lince es la del veure á Deu en to-tas las cosas y de amarlo y servirlo sobre todas; es la del sentit comú; la que derrera del quadro grandíós que als ulls del espectador presenta incessantment lo mon, hi veu l' artista que mou y dirigeix tota la tramoya; la que no 's deixa seduhir per l' efecte de perspectiva que li presenta 'ls objectes en apariencia com si 's moguessen y girassen y 's combinassen per una virtud resident en ells mateixos.

En Bartrina l' ha devorat, á lo que 's veu, aquell racionalisme y aquell materialisme, y ells han cegat, ó corromput al menos, los manantials brillants d' inspiració poética que dins d' ell existian y que ben clarament revelan, no sempre impurs, algunas de sas *Intimas*.

Un dia, dia maldito,
una ánsia de saber lóca
hizo probar á mi espíritu
la, por vedada, incitante
fruta del árbol prohibido
del bien y del mal..... ¡ La ciencia
me arrojó del paraíso !

Ella cruel, en microscopios
mis ojos ha convertido :
lo que otros ven agua pura
llena de infusorios miro
y donde hallan amor ellos
solo descubro egoismo.

Hay quien de noche en el bosque
se encanta ante el puro brillo
de una luz que entre las hojas
del césped se abre camino ;
yo no, no puedo encantarme,
y á aquella luz me aproximo
hasta encontrar al gusano.....
¡ y hago en el mundo lo mismo !

¡ Gran doctora de poesía semblant ciencia ! Educat per ella, en Bartrina poguent ser un poeta superior, ha quasi deixat de serho.

Aquesta febra del análissis ha trovat empero en son cor y en sa vigorosa imaginació un adversari digne y la lluyta s' ha entaulat entr e ellas ab succés vari.

Quan las últimas han aixafat victoriosas á la primera , en Bartrina ha escrit sas *Intimas* : quan ha dominat aquesta , potser alguns *Ara-bescos* : quan escaldats los ulls per la lectura sábia y marejat l' enteniment pèl cúmul d' ideas que en ell s' agombolavan , ha reposat un moment , s' ha preguntat ahont anava y al veure 'l punt final de sa carrera ha sentit dintre seu una veu que 'l cridava á rebel·larse contra 'l déspota que encadenava sas facultats y las empenyia á un abisme sens fondo de negacions escépticas , en aquells moments mitj d' indecisió , mitj de decepció , ha escrit las composicions que forman lo primer grupo del *Algo*.

Aquesta brega son molts los que dins seu la senten ; las peripecias y las emocions las mateixas ; per aixó en Bartrina diu lo que altres han dit y diuhen ; per aixó son quasi vulgaritats lo que diu.

Aixís y per rahó del moment psicológich en que son escrites , afectan semblants composicions aquell to mitj de mofa contra la ciencia que no 'l satisfá , mitj d' amargura al contemplar los estragos que causa en son esperit.

En aquest to hi creyem descubrir nosaltres la originalitat : lo talent poétich d' en Bartrina , aussiliat per sos coneixements científichs , influhit pèl medi en que viu en tals moments , pren un biaix especial , dona á la idea y á la frase un giro *sui generis* y al estil un tint filosófich y lleugerament sabi , que constituheixen un alicient poderós y atrahuen per la veritat ab que vesteixen las ideas y pensamientos que s' han encarregat d' espressar.

Aixó es l' *Algo* segons la nostra manera de veure , y no estranye 'l lector que l' haguem considerat mes baix lo punt de vista fisiológich-moral que baix lo punt de vista exclusivament literari. Las pesas que 'l componen per la fesomia especial que las caracteriza demanan, segons nos sembla , una crítica tal com la hem feta mes que no pas una crítica literaria. Y mes que mes quan abriguem los nostres dubtes sobre si moltas de las composicions que havem llegit en l' *Algo* son veritables poesías en la accepció mes genuina de la paraula ó bè si no 'n tenen mes que la forma literaria.

¡ Quina llástima que unas facultats poéticas no vulgars com demostra tenir lo jove poeta de Reus no hagen tingut ó no pugan tenir per las rahons especials que duhem consignadas , lliure completament la esfera de llur acció y no cohibida la volada ! Podriam allavors admirar en major número composicions com v. gr. la que dú lo número II en la colecció d' *Intimas* y que 'ns permeterem citar:

Duerme la tierra cubierta
bajo un fúnebre capuz
cuando el alba la despierta
dándola un beso de luz.

Huye la sombra de donde
la luz nueva vida crea ;

tras los árboles se esconde
para que el sol no la vea.

Del campo las verdes galas
cruza cantando su amor
esa armonía con alas
que se llama ruiseñor.

El aura corriendo esquiva
presta al valle nuevo encanto
y en las flores compasiva
del rocío enjuga el llanto
y su voz, de acentos suaves
fingiendo un hueco sonido
corre á asustar á las aves
que aun duermen dentro su nido.

En ella no sabem que admirar mes, si las bellesas de descripció, ó la hermosura de las imatges ó la intenció delicadament encuberta que 's despren del contrast de las primeras ab la última quarteta ó la galana versificació ab que tant primorosas ideas van vestidas.

¿Per qué qui pot escriure aixó ha de perdre 'l temps en jochs de mans y salts de corda com v. gr. en alguns *Arabescos* hont se lluheix, es cert, travessura de ingeni, pero hont se presenta l' autor cent vegadas inferior á lo que es en la citada y altras que podriam citar, delicadíssimas composicions?

J. SARDÁ.

NOVAS

Durant la darrera quinzena s' han estrenat, al Teatro de Gracia, la comedia en un acte *Las moscas á la mel*, original d' en Joan Perelló, primer autor cómich de la companyia que en aquell actua, y al Circo la sarsuela també en un acte, lletra d' en Conrat Colomé y música del Sr. Rius, titulada: *Qui tot ho vol tot ho pert*.

D. Ramon J. Brusola ha publicat en *La defensa de la societat* (nº 92—10 Octubre) un article que titula: *Cuatro palabras al Sr. D. José M. Torres sobre el primer libro impreso en España*.

En la darrer número de la revista *L' Artista* que 's publica á París baix la direcció d' Arsène Houssaye, figura una aplech de pensaments deguts á la ploma del jove escriptor catalá en Pere Gay.

Segons *La Lucha* de Gerona, la Exma. Sra. Duquesa de Medinaceli, com á propietaria que es del célebre monastir de Sant Pere de Roda, tracta de restaurarlo, trayentlo del estat ruinós en que avuy se troba, y assegurant la conservació de aquella joia arquitectónica.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Frederich Mistral..	Traducció del Quixot..	41
Antoni de Bofarull..	Dos mots sobre 'ls quatre mots (ortografia catalana)..	45
Gayetá Vidal..	Al Sr. D. Francisco Maspons, parlantli del llibre los JOCHS DE LA INFANCIA..	56
Maria de Bell-lloch..	La batalla dels Morts..	64
Joseph Alfons Gatell..	Lo camí del saber..	70
Ápeles Mestres..	Revista de la exposició de bellas arts..	76
Joaquim Riera..	Lo psalm de la vida..	83
Joan Sardá..	ALGO (Bibliografía)..	84

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.